

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jaromíra Jirsy a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaje) a Vladimíra Sládečka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **M. V.**, zastoupeného Mgr. Ing. Petrem Konečným, advokátem, sídlem Na Střelnici 1212/39, Olomouc, směřující proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 9. 9. 2021 č. j. 13 Co 68/2021-266 a rozsudku Okresního soudu v Bruntále ze dne 14. 12. 2020 č. j. 0 P 209/2019-210; za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Bruntále jako účastníků řízení a **D. B.**, zastoupené Mgr. Miroslavem Pišťkem, advokátem, sídlem nám. Svobody 1404/1, Šternberk, jako vedlejší účastnice řízení; a **nezletilého M. V.**, zastoupeného opatrovníkem Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Šilingrovo náměstí 3/4, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 9. 9. 2021 č. j. 13 Co 68/2021-266 a rozsudkem Okresního soudu v Bruntále ze dne 14. 12. 2020 č. j. 0 P 209/2019-210 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na výchovu dětí garantované čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných soudních rozhodnutí. Má za to, že postupem obecných soudů, které nevyhověly návrhu na svěřeni jeho nezletilého syna M. (dále také jako „vedlejší účastník“) do střídavé péče rodičů [tj. stěžovatele (dále také jako „otce“) a vedlejší účastnice (dále také jako „matky“), bylo porušeno právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na ochranu soukromého a rodinného života zaručené čl. 10 odst. 2 Listiny a právo na péči o děti a jejich výchovu zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny. Stěžovatel namítá též porušení čl. 3 a 18 Úmluvy o právech dítěte.

2. Z ústavní stížnosti, soudních rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Bruntále sp. zn. 0 P 209/2019 zjistil Ústavní soud především následující skutečnosti.

3. Nezletilý M. se narodil dne 1. 8. 2016. Stěžovatel a vedlejší účastnice ukončili vzájemný vztah v březnu 2019, kdy matka po dlouhodobějších neshodách opustila i se synem společnou domácnost. Jelikož rodiče se nebyli schopni sami domluvit na modelu péče ani rozsahu styku, rozsudkem Okresního soudu v Bruntále ze dne

10. 9. 2019 č. j. 0 Nc 3091/2019-116 (na základě dohody rodičů dosažené v průběhu jednání z iniciativy soudu, dále také jako „prvotní rozsudek“) byl nezletilý syn svěřen do výlučné péče matky a stěžovateli stanoven styk se synem v rozsahu v každém sudém kalendářním týdnu od pátku 7:30 hod. do neděle 17:00 hod a v každém lichém kalendářním týdnu od středy 17:00 hod do pátku 7:30 hod. Dále byl stěžovateli upraven styk se synem v období Vánoc, Velikonoc a hlavních letních školních prázdnin a stanovena povinnost přispívat na výživu nezletilého M. částkou 11 000 Kč měsíčně.

4. V květnu 2020 stěžovatel u Okresního soudu v Bruntálu podal návrh, kterým se mj. domáhal svěřeni nezletilého M. do střídavé péče rodičů s rovnocenným intervalem střídání (po týdnu). Argumentoval, že styk vymezený prvotním rozhodnutím považoval od počátku za nedostatečný a má zájem se více podílet na výchově nezletilého M., který se duševně i fyzicky rychle rozvíjí. Matka mu původně rozsáhlejší styk slíbila, nyní se ale jejich vztahy zhoršily a styk nad rámec rozhodnutí mu neumožňuje. Péči o syna bez potíží zvládá, nezletilý M. je u něj rád. Matka s návrhem zásadně nesouhlasila, zpochybnila v mnoha ohledech kvalitu stěžovatelovy péče, s ohledem na její negativní důsledky by měl být styk syna s otcem spíše omezen. Opatrovník doporučil návrh zamítnout, střídavé péči podle něj brání hlavně problematická komunikace rodičů, nezletilý M. si také zvykl na dosavadní režim.

5. Napadeným rozsudkem Okresní soud v Bruntále (dále také jako „nalézací soud“ či „okresní soud“) návrh stěžovatele zamítl. Po provedeném dokazování dospěl k závěru, že od vydání prvotního rozsudku nedošlo k takové kvalifikované změně poměrů, která by odůvodňovala změnu péče o syna. Nezletilý M. je stále dítětem útlého věku a o delší pobyt u otce neprojevuje zájem; role otce jako mužského vzoru je dostatečně saturována stanoveným rozsahem styku. Dále okresní soud přihlédl ke zprávě mateřské školy, že nezletilý je silně fixován na oba rodiče a těžce se adaptuje na nové prostředí a změny, proto by podle nalézacího soudu nastavení jiného způsobu péče teprve po roce od původního rozhodnutí mohl těžce snášet. Tomu nasvědčuje též skutečnost, že i když nezletilý o prázdninách 2020 pobytu o délce 7 a 10 dnů u otce strávil bez potíží, další týdenní pobyt na podzim 2020 vedlejší účastnice zhodnotila jako problematický. Největší překážku pro svěřeni nezletilého M. do střídavé péče pro okresní soud představovala velmi špatná komunikace mezi rodiči, na které podle názoru soudu nese větší podíl otec. Vedlejší účastnice naopak rodičovskou roli stěžovatele respektuje a stěžovatele řádně informuje o podstatných skutečnostech týkajících se nezletilého M. a jeho zájmů. Okresní soud považoval za bláhový názor otce, že s realizací střídavé péče se komunikacelepší, naopak by bylo nutné řešit záležitosti syna v mnohem větším rozsahu než dosud. Závěrem nalézací soud konstatoval, že stěžovatel podal návrh na změnu péče pouze s ohledem na vlastní zájmy, nikoli zájmy syna.

6. Krajský soud v Ostravě (dále také jako „krajský soud“ či „odvolací soud“) v záhlaví uvedeným rozsudkem potvrdil rozsudek nalézacího soudu v rozsahu, jímž byl zamítnut návrh stěžovatele na svěřeni nezletilého M. do střídavé péče obou rodičů (v jiné části rozsudek okresního soudu zrušil, ta však není relevantní pro toto řízení). Odvolací soud konstatoval, že prvotním rozsudkem nebyl nezletilý svěřen do střídavé péče ze tří důvodů, kterými byl útlý věk nezletilého, jeho citová fixace na matku a vysoké pracovní vytížení otce jako lékaře v nemocnici. Od té doby se první dva faktory trochu (nikoliv dostatečně) posunuly, třetí nicméně přetrvává. Za nejdůležitější překážku střídavé péče však i odvolací soud považoval nedostatečnou vzájemnou komunikaci rodičů, jejich vztahy se od poslední úpravy péče zhoršily a nenaplnují proto předpoklady, které střídavá

péče vyžaduje. Nad rámec uvedeného odvolací soud rozvedl i další okolnosti svědčící proti střídavé péči u nezletilého (např. názor psychologů nebo vzdálenost mezi bydlišti rodičů).

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel s napadenými soudními rozhodnutími nesouhlasí. V první řadě namítá, že obecné soudy svá rozhodnutí založily na skutkových tvrzeních, která nebyla nijak důkazně podložena a vycházejí pouze ze subjektivních vyjádření vedlejší účastnice. Důkazním návrhům stěžovatele nebylo vyhověno. Odvolací soud uvedl jako důvod pro zamítnutí návrhu na střídavou péči vysoké pracovní vytížení stěžovatele, aniž by jakkoli zjišťoval jeho pracovní dobu nebo rozložení služeb. Krajský soud se dále ve svém rozhodnutí odvolával na stanoviska dvou psychologů; nezletilý však nikdy nebyl za přítomnosti otce psychologicky vyšetřován, soudy naopak odmítly jeho návrh na vypracování znaleckého posudku. Obecné soudy rovněž považovaly za důvod pro zamítnutí návrhu na střídavou péči vzdálenost mezi bydlištěm otce a matky, resp. synovou mateřskou školkou. Jedná se přitom o půl hodiny jízdy autem a stěžovatel navíc v řízení uváděl, že pokud by to měl být jediný důvod pro zamítnutí návrhu, je ochoten se přestěhovat.

8. Stěžovatel dále poukazuje na to, že jsou splněna všechna judikaturou Ústavního soudu stanovená kritéria pro svěřeni nezletilého do střídavé péče s výjimkou přání dítěte, které nebylo vůbec v řízení zjišťováno. Není zároveň dán žádný z Ústavním soudem identifikovaných závažných důvodů pro nesvěřeni dítěte do střídavé péče. Otec má za to, že obecné soudy zveličily problematickou povahu komunikace mezi rodiči, aniž by se zabývaly její příčinou či navrhly opatření pro její zlepšení. Dále je přesvědčen, že vydání rozhodnutí o střídavé péči a s tím související stabilizace poměrů povedou k odstranění komunikačních problémů. Obecné soudy nevzaly v potaz ani skutečnost, že matka ukončila návštěvy v mediačním centru poté, co jim jeho pracovnice navrhla vyzkoušení střídavé péče. Souhrnně řečeno, komunikační problémy jsou uměle vyvolávány matkou a jsou důsledkem jejího boje o syna v rámci soudního řízení.

9. Obecné soudy svá rozhodnutí podle stěžovatele rovněž nedostatečně odůvodnily a v rozporu s nejlepším zájmem nezletilého M. v jeho životě upozadily otcovský element. Obecné soudy se nijak nevypořádaly ani s tím, že současná úprava poměrů nutí syna k nevhodnému častému střídání prostředí. Za absurdní, stěžovatel považuje argument, že o změně péče nelze rozhodnout, neboť nedošlo k podstatné změně poměrů. Upozorňuje, že se střídavé péče domáhal již při prvním řízení, byl však okresním soudem přesvědčen, že s ohledem na věk nezletilého M. je lepší svěřeni do výlučné péče matky. Stěžovatel má za to, že vyšší věk syna, jakož i navyknutí na delší pobyt u otce podmínku změny zásadních skutečností naplňují. V opačném případě by ke změně péče nemohlo dojít nikdy.

III. Vyjádření účastníků, vedlejší účastnice a vedlejšího účastníka řízení

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení, vedlejší účastnice a vedlejší účastník.

11. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Uvedl, že účastníci řízení měli právo před vydáním rozhodnutí navrhnout doplnění dokazování, stěžovatel tak neučinil.

12. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti nad rámec odvolání se na své rozhodnutí uvedl, že skutková zjištění založil na výpovědích obou rodičů a výpisu z jejich elektronické komunikace, nikoli na subjektivních vyjádřeních matky. Mediaci nalézací soud nenařídil, neboť rodiče v minulosti dobrovolně spolupracovali se společností EUROTOPIA.CZ a Náruč dětem, avšak nepřineslo to pozitivní výsledky. Důkaz znaleckým posudkem soud neprovedl, neboť neměl o výchovných kompetencích rodičů pochyby.

13. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti konstatuje, že napadená rozhodnutí obecných soudů jsou v souladu se zákonem a ústavním pořádkem. Stěžovatel zkresluje judikatorní závěry týkající se svěřování nezletilých do střídavé péče obou rodičů. Vedlejší účastnice má za to, že z aktuální judikatury Ústavního soudu vyplývá, že střídavá a výlučná péče jsou rovnocennými výchovnými modely a je na obecném soudu, aby po provedení dokazování uzavřel, jaké řešení rodinné situace je v nejlepším zájmu nezletilého. Vedlejší účastnice dále zdůrazňuje, že nezletilému M. byly v době rozhodování nalézacího soudu čtyři roky, a upozorňuje na zásadní neschopnost rodičů vzájemně komunikovat. S odůvodněním obecných soudů se vedlejší účastnice ztotožňuje, zejména poukazuje na rozhodnutí odvolacího soudu, který se zaměřil na dopad střídavé péče do emoční sféry nezletilého, stabilitu výchovného prostředí, vzdálenost bydlišť rodičů a pracovní vytížení stěžovatele. Navrhuje proto ústavní stížnost odmítnout.

14. Opatrovníkem nezletilého vedlejšího účastníka byl v řízení před Ústavním soudem jmenován Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jenž rovněž navrhl ústavní stížnost odmítnout. Při posouzení věci vycházel z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a zprávy místně příslušného OSPOD (Městského úřadu Š.), neměl tedy k dispozici soudní spis. Ve vyjádření rekapituluje vybranou judikaturu Ústavního soudu ke střídavé péči a dále předkládá názor, že pro střídavou péči je potřebný konsenzus rodičů, v opačném případě hrozí, že se děti stanou nástrojem rodičovského konfliktu. Ve vztahu ke konkrétnímu řízení opatrovník uvádí, že s ohledem na věk nezletilého M. nemuselo být v řízení zjišťováno jeho přání (jak údajně požadoval otec) a že obecné soudy řádně zdůvodnily, proč návrhu otce nevyhověly.

15. Ústavní soud vyjádření účastníků, vedlejší účastnice a vedlejšího účastníka stěžovateli k replice nezaslal, neboť v nich nebyly nové podstatné informace ani argumentace.

IV. Splnění podmínek řízení

16. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona o Ústavním soudu), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

17. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

18. Ústavní soud po seznámení se s obsahem ústavní stížnosti a napadených rozsudků, vyjádřeními účastníků, vedlejší účastnice, vedlejšího účastníka (opatrovníka) a vyžádaným spisem dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V. a) Obecná východiska přístupu Ústavního soudu k problematice rozhodování o střídavé péči

19. Ústavní soud se již vícekrát vyjádřil ve svých rozhodnutích k problematice střídavé péče. Ve stručnosti lze shrnout jeho postoj tak, že i když je střídavá péče obou rodičů o nezletilé dítě obecně vhodným řešením z hlediska nevyhnutelného zásahu do ústavně zaručených práv rodičů i jejich nezletilých dětí, nejde o řešení jediné, tím méně pak automatické. Prioritním měřítkem pro svěření dítěte do střídavé péče není ani (mnohdy subjektivní) přání jednoho z rodičů, ale nejlepší zájem dítěte (srov. čl. 3 Úmluvy o právech dítěte). Posouzení naplnění tohoto měřítka přísluší obecným soudům, které jsou povinny posuzovat věc individuálně s přihlédnutím k jejím konkrétním okolnostem a zvláštnostem. Jejich úkolem je ovšem zároveň na základě uplatnění zásady proporcionality nalézt řešení, které nebude nepřiměřeně omezovat ani právo žádného z rodičů zaručené v čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. V praktické rovině by měly obecné soudy vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě pečovat o dítě stejnou měrou a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo dítěte na péči obou rodičů. Je-li tudíž rozhodnutím soudu svěřeno dítě do péče jednoho z nich, pak by tomuto nezletilému mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání bude totiž zpravidla vždy v nejlepším zájmu dítěte, přičemž odchylky musí být odůvodněny ochranou jiného, dostatečně silného legitimního zájmu (srov. za všechny včetně odkazů na předchozí judikaturu nálezy ze dne 31. 8. 2018 sp. zn. IV. ÚS 1286/18).

20. Postup obecných soudů při posuzování nejlepšího zájmu dítěte a volby příslušného modelu péče rodičů o dítě nicméně nemůže být libovolný. Ustálená judikatura Ústavního soudu proto na základě ustanovení § 907 odst. 2 občanského zákoníku a relevantních mezinárodních smluv vymezila kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti zohlednění nejlepšího zájmu (zejména) dítěte vzít v úvahu při rozhodování o úpravě výchovných poměrů (srov. komplexně nálezy sp. zn. I. ÚS 2482/13, body 19-25): 1) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěření do péče, 2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče dané osoby, 3) schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho bezproblémový vývoj a jiné potřeby, 4) přání dítěte.

21. Předmětné podmínky jsou sice toliko referenční, obecný soud je však povinen je při svěřování dítěte do péče vzít do úvahy a jejich obsah zkoumat s ohledem na konkrétní okolnosti případu (nálezy ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. II. ÚS 2224/14, bod 25). Naplňují-li oba rodiče všechna kritéria přibližně stejnou měrou, je třeba vycházet ze zmíněného ústavněprávního předpokladu, že je v nejlepším zájmu dítěte být svěřen do péče obou rodičů (např. nálezy ze dne 21. 11. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1921/17, bod 14). Tento předpoklad lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí pádné a objektivní důvody (např. specifický zdravotní a psychický stav dítěte či velká vzdálenost mezi rodiči, srov. shrnutí v nálezu ze dne 22. 12. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2611/20, bod 17).

22. Zároveň není předestřený výčet kritérií vyčerpávající. Obecné soudy jsou nejen oprávněny, ale i povinny zohlednit rovněž další relevantní skutečnosti, odrážejí-li specifické okolnosti případu (nález ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1554/14, bod 30). Příkladem takového kritéria je například otázka vzájemné komunikace rodičů (viz dále). Není-li požadavek jednoho z rodičů sám o sobě důvodem pro svěřeni dítěte do střídavé péče (viz výše), nepatří k překážkám naopak ani nesouhlas jednoho z rodičů s tímto modelem péče (nález ze dne 17. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 238/05, srov. také *a contrario* § 907 odst. 1 věta druhá občanského zákoníku).

23. Na obecné soudy nejsou kladeny nároky pouze z hlediska metodologie posouzení nejlepšího zájmu dítěte a práv obou rodičů vychovávat své děti, tj. ve smyslu následování citovaných či dalších kritérií, ale též z hlediska způsobu (kvality) posouzení věci. Rozhodnutí soudu, kterým není vyhověno rodiči žádajícímu střídavou péči, musí být přesvědčivě odůvodněno, včetně uvedení relevantních argumentů, jak se soud s jednotlivými kritérii vypořádal a proč v konkrétním případě rodič neuspěl. Obdobně by měl soud uvést i kroky, které případně mohou vést k odstranění daných překážek. Tento postup je nezbytný též proto, aby bylo dostatečně vyvráceno tvrzení o strukturální diskriminaci jednoho z rodičů z důvodu pohlaví (obvykle otce) při svěřování dětí do péče (nález ze dne 6. 12. 2016 sp. zn. I. ÚS 823/16, bod 39).

24. Skutečnosti svědčící proti střídavé péči přitom musí být nejen tvrzeny, ale i prokázány (nález sp. zn. I. ÚS 1554/14, bod 29). Obecné soudy musí v rámci naplnění podmínek zásady vyšetřovací v každé fázi řízení vážit, které důkazy je třeba provést a zda a do jaké míry je nutné dokazování doplnit. Ačkoliv nejsou návrhy důkazů účastníků vázány, jsou povinny o jejich případném neprovedení rozhodnout; stejně tak nemohou svévolně posuzovat dopad jednotlivých důkazů na konečné rozhodnutí, naopak musí svůj postup při dokazování i hodnocení důkazů řádně odůvodnit (ve vztahu k rozhodování o střídavé péči srov. nález I. ÚS 2482/13, bod 31).

25. Důraz na řádné provedení i hodnocení důkazů a celkovou úroveň odůvodnění patří k základním atributům spravedlivého procesu a jeho dodržování je nezbytnou součástí transparentnosti a kontrolovatelnosti justice a účinnou prevencí před nepřezkoumatelností či dokonce libovůlí v soudním rozhodování (obecně za všechny nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03). V případech, kdy soudy rozhodují o modelu péče rodičů o nezletilé dítě či rozsahu styku s ním jsou tyto ústavněprávní nároky ještě zesíleny (obdobně nález ze dne 5. 9. 2017 sp. zn. II. ÚS 1654/17). Z formálního hlediska tento závěr plyne z nemožnosti nápravy případných pochybení odvolacího soudu prostřednictvím dovolání, a tedy vyloučení zásahu Nejvyššího soudu. Daleko významnější je ale materiální rozměr – předmětná rozhodnutí mají zásadní dopady na osudy dětí a jejich rodičů, a to často na řadu let či s důsledky na celý život.

26. Průběh řízení a rozhodování obecných soudů ve věcech určování modelu péče o nezletilé děti a rozsahu styku rodičů s nimi proto musí všem předestřeným ústavněprávním požadavkům odpovídat. Pokud naplněny nejsou, je Ústavní soud povinen naplnit svou roli soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a vady mající za následek porušení základních práv stěžovatelů napravit.

V. b) Aplikace obecných ústavněprávních požadavků na přezkoumávané řízení a napadená rozhodnutí

27. Oba obecné soudy vycházely z teze, že v době jejich rozhodování nenastala změna poměrů, která by vyžadovala změnu rozhodnutí ve věci péče o nezletilého M. (§ 909 občanského zákoníku), a to od prvotního rozsudku okresního soudu, který nabyl právní moci v říjnu 2019. Na základě provedeného dokazování předestřely důvody, proč střídavou péči v případě nezletilého M. nelze upravit. Konkrétně uvedly v částech odůvodnění, které lze označit za posouzení věci samé (bod 23 rozsudku nalézacího soudu; body 20-25 rozsudku odvolacího soudu, které jsou dále průběžně citovány), následující překážky (některé použil pouze jeden ze soudů): nízký věk dítěte, vysoké pracovní vytížení otce, špatná komunikace rodičů, špatná adaptace nezletilého na změny, malý respekt otce k rodičovské roli matky, odmítavý postoj psychologů, náročnost střídavé péče a nezanedbatelná vzdálenost mezi bydlištěm otce a matky.

28. Z výčtu uvedeného v předchozím odstavci je patrné, že obecné soudy v přezkoumávané věci nerozhodly v souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu. Přitom právě postup soudů dle shodných metodologických východisek (viz zejména bod 20 tohoto nálezu) by obecně mohl přispět k vyšší soudržnosti stále rozkolísané judikatury obecných soudů v otázce střídavé péče, aniž by přitom byla ohrožena jejich pravomoc rozhodovat o specifických okolnostech každého případu.

29. Ústavní soud dále rozebere všechna kritéria použitá obecnými soudy v řízení jako argumenty proti střídavé péči nezletilého M. a přezkoumá, zda při jejich aplikaci byla porušena základní práva stěžovatele.

Nízký věk nezletilého M.

30. Nezletilý M. měl v době rozhodnutí prvostupňového soudu přes čtyři roky, což okresní soud považoval za útlý věk, přičemž podle něj z žádných zjištění učiněných před soudem nevyplynulo, že by se dožadoval delšího pobytu u stěžovatele. Odvolací soud konstatoval ve vztahu k nezletilému, že jeho „fyzický a duševní vývoj za uplynulé dva roky odpovídajícím způsobem postoupil, přesto se ale stále jedná o poměrně útlý věk“.

31. Ústavní soud se k věku dítěte jako možné překážce střídavé péče mnohokrát vyjadřoval. Zdůraznil, že vyloučit střídavou péči není možné jen s obecným odkazem na nižší věk dítěte, ledaže se jedná o dítě závislé na matce z důvodu kojení. Střídavá péče je praktikovatelná i u mladších dětí, například ve věku tří let s vhodně upravenými intervaly střídání a rozhodně ji s odkazem na nízký věk dítěte nelze vyloučit u pětiletého dítěte (za všechny nálezy ze dne 4. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3735/18).

32. Ve světle uvedeného nemůže argumentace obecných soudů obstát. Není totiž zřejmé, v jakém smyslu bylo kritérium nízkého věku aplikováno jako překážka střídavé péče, například ve smyslu možné nízké rozumové a volní vyspělosti M.. Ve skutečnosti totiž dokazování v řízení naznačovalo opačné závěry. Fakticky jediné posouzení nezletilého v tomto směru bylo provedeno opatrovníkem při pohovoru dne 14. 4. 2021 a plyne z něj, že nezletilý M. „je na svůj věk fyzicky vyspělý ...vrhá dojem minimálně předškoláka, možná spíše i prvňáka ... slovní vyjadřování je na velmi pěkné úrovni ... umí počítat (viz zpráva na č. l. 243-244). Danou skutečnost, odvolací soud ve svém rozhodnutí v přehledu

důkazů zmínil (bod 10 jeho rozsudku), zhodnotil ji však v extrémním nesouladu se zjištěnými skutečnostmi.

Špatná adaptace nezletilého M. na změny

33. Obecný soud na základě zprávy z mateřské školky uvádí, že se nezletilý M. „...těžce adaptuje na nové prostředí a změny.“ Z toho vyvozuje, že by nastavení jiného způsobu péče teprve po roce od původního rozhodnutí mohl těžko snášet. Tomu nasvědčuje podle názoru soudu rovněž to, že dle matky týdenní zkušební pobyt syna u otce na podzim 2020 neměl na rozdíl od týdenních pobytů v létě 2020 hladký průběh. Také odvolací soud opakuje, že nezletilý M. „je zjevně dítětem citlivým, vnímajícím intenzivně změny svého výchovného prostředí, ať už v rámci styku či třeba při nástupu do mateřské školy“ a že pro něj „matka představuje hlavní vztahovou osobu“.

34. Stabilita výchovného prostředí dítěte je důležitým faktorem, nemůže být však sama o sobě argumentem pro vyloučení střídavé péče. V opačném případě by se totiž fakticky konzervoval *status quo* daný prvním rozhodnutím ve věci, neboť odmítáním změny výchovného prostředí (a tedy prodloužením stavu po prvním rozhodnutí) se výchovné prostředí dále stabilizuje, resp. dítě si na něj stále více zvyká. Ve výsledku by ke změně pak nemuselo dojít nikdy (souhrnně např. nález sp. zn. I. ÚS 823/16, bod 43). Uvedená teze má ještě naléhavější rozměr v případě, že soudy rozhodují v období kolem tří let dítěte. Do té doby je totiž z důvodů biologických a v České republice i kvůli nastavení institucionální péče (nedostatek jeslí či podobných zařízení nabízejících péči o malé děti) obvykle dominantním pečujícím rodičem o dítě matka. Pokud by tedy soudy po uplynutí rodičovské dovolené, potažmo nástupu dítěte do mateřské školky, nezávažily změnu dosavadního modelu péče, či by dokonce tuto změnu odmítly s pouhým odkazem na nutnost stability výchovného prostředí, fakticky by variantu střídavé péče neoprávněně vyloučily (usnesení ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 247/16).

35. Obecné soudy se ve svém odůvodnění v podstatě držely citovanou judikaturou kritizovaného schématu, zejména však při hodnocení důkazů postupovaly svévolně a buď v odůvodnění nevyužily v řízení doložené skutečnosti, nebo k nim prostě nepřihlédly. Špatnou adaptaci nezletilého M. na změny spojují se zkušenostmi s jeho nástupem do mateřské školky, který proběhl v září 2019 (tj. ve třech letech). Z informací ve spise nicméně vyplývá, že tato horší adaptace vycházela „z velmi silné fixace na rodiče“ (viz zpráva školky z června 2020, č. l. 142; skutečnost v odůvodnění uvádí rovněž nalézací soud). Nalézací soud by měl proto i vzhledem k této skutečnosti poukazující spíše na rovnocenný vztah M. k oběma rodičům přesvědčivě odůvodnit, z jakých příčin považuje horší adaptaci nezletilého na nástup do školky (tj. do cizího prostředí) za překážku střídavé péče (tj. trávení více času v mu známém prostředí), navíc když matka sama uvádí, že si nezletilý ve školce později bez potíží zvykl (č. l. 196). Obdobně jestliže okresní soud případně špatné snášení střídavé péče odvozuje z údajně problematického týdenního pobytu syna u otce na podzim 2020, měl by vysvětlit, proč hodnocení tohoto pobytu přebírá pouze z výpovědi matky a nijak nepřihlédl k výpovědi otce, který jakékoliv potíže popíral (viz č. l. 208). Bez ohledu na skutečný průběh citovaného styku nalézací soud neuvádí, z jakého důvodu si vybral jako překážku střídavé péče zrovna ten podzimní, a nikoliv řadu delších pobytů M. u otce proběhlých v létě 2020 či po podzimu 2020, u kterých přitom mezi účastníky panuje shoda na jejich hladkém průběhu (srov. výpověď matky na č. l. 209).

Nedostatečná komunikace mezi rodiči a malý respekt otce k rodičovské roli matky

36. Oba soudy považovaly nedostatečnou (špatnou) komunikaci rodičů za hlavní překážku střídavé péče, přičemž svůj postoj opřely jak o hodnocení konkrétních skutečností v řízení, tak o vlastní pohled na důležitost komunikace ve vztahu k modelu střídavé péče. Zároveň byl v řízení do kritéria komunikace zahrnut faktor vzájemného respektu k rodičovské roli (druhého rodiče). Ústavní soud se rozhodl oba prvky vyčlenit do samostatných pododdílů. Zatímco otázka komunikace z definice pokrývá zejména schopnost rodičů se vzájemně informovat (potažmo dohodnout) o skutečnostech souvisejících s péčí o nezletilého, respekt k rodičovské roli druhého rodiče má obecnější charakter a ukazuje celkové nastavení rodičů, tj. zda a nakolik je jeden rodič schopný a ochotný uznat (či lépe přijmout), že druhý rodič má rovněž právo a předpoklady se o společné dítě samostatně starat a plnohodnotně na něj výchovně působit. Míru respektu k rodičovské způsobilosti navíc lze odvodit nejen z projevů rodičů vůči sobě navzájem, ale rovněž z jejich vystupování vůči třetím subjektům (soud, OSPOD, škola atd.).

a) Nedostatečná komunikace mezi rodiči

37. Podle konstantní judikatury Ústavního soudu absence či horší úroveň komunikace mezi rodiči nemůže vést sama o sobě k vyloučení střídavé péče, protože by se jednalo o ústupek vzájemné rivalitě rodičů a otevíral by se prostor ke zneužití postavení rodiče, který měl dosud dítě v péči. Obecné soudy mají případně zkoumat důvody nízké kvality komunikace a pokusit se její úroveň zlepšit. I samotné svěřeni dítěte do střídavé péče může být impulsem k posílení komunikace a spolupráce rodičů. Nelze však vyloučit situaci, kdy i přes všechny pokusy o nápravu ze strany soudu je stále vzájemná komunikace natolik konfliktní, že brání svěřeni dítěte do střídavé péče. Poté však musí obecné soudy posoudit, který z rodičů je za nevhodnou komunikaci více zodpovědný a zjištění při rozhodování o péči a rozsahu styku příslušným způsobem zohlednit, přičemž příslušná úvaha v tomto směru se musí v odůvodnění rozhodnutí jasně objevit (za všechny srov. nález sp. zn. I. ÚS 1554/14, body 31-32).

38. Nalézací i odvolací soud zdůraznily potřebu dobré komunikace v modelu střídavé péče. Dle prvního z nich by v takovém případě museli rodiče řešit záležitosti syna „...v mnohem větším rozsahu než dosud.“. Druhý ze soudů tezi podrobněji rozvedl, střídavá péče podle něj „...může plnit svůj účel pouze tehdy, pokud jsou rodiče schopni ... dohodnout o všem podstatném, co se dítěte týká (např. o volbě školských zařízení, kroužků, lékařů, způsobu léčby, ale též třeba o tom, co bude kdo z rodičů dítěti hradit“, zároveň musí rodiče nedávat najevo své negativní emoce vůči sobě a naopak podporovat vztah dítěte k druhému rodiči.

39. Ústavní soud uznává, že v případě harmonické komunikace rodičů a ochotě se domlouvat se jedná o ideální předpoklady střídavé péče. Zároveň ovšem platí, že takový stav bude v rozjitřené situaci po rozchodu rodičů či i dlouho po něm (někdy dokonce navždy) bohužel spíše výjimkou než pravidlem. Proto by obecné soudy raději než poukazovat na nedosažení obvykle nedostižné mety bezvadné komunikace měly úroveň komunikace realisticky posuzovat ve světle rozsahu a účelnosti výměny informací vyžadované v modelu střídavé péče oproti péči výlučné. Není to totiž tak, že by v druhém případě byl nepečující (nerezidentní) rodič z rozhodování o nezletilém vyloučen – i jemu samozřejmě stále přísluší rodičovská odpovědnost (pokud ji není zbaven) a na pro dítě významných otázkách se musí shodnout oba rodiče (§ 877 občanského zákoníku). Mezi taková rozhodnutí patří mj. volba školského zařízení, způsoby léčby nezletilého a také

výběr jeho praktického lékaře (srov. možnost odebrání informovaného souhlasu v § 34 odst. 4 zákona č. 371/2001 Sb., o zdravotních službách), tedy takřka všechny příklady použité v odůvodnění odvolacím soudem. Z logiky věci tedy u těchto rozhodnutí model péče nemá na nutnost shody rodičů fakticky žádný vliv. Dle Ústavního soudu to ale platí obdobně i ve zbylých dvou krajských soudem uvedených situacích, kdy o otázku významnou pro dítě nejde a společná rodičovská odpovědnost se neuplatní. Pokud v modelu výlučné péče nerezidentní rodič rozhodne o tom, že dítě bude v době jeho styku chodit do kroužku X, nesouhlasící pečující rodič není oprávněn tomu nijak bránit. Rovněž argument ohledně vzájemného hrazení potřeb dítěte neobstojí – nikde není určeno, že rodiče musí u střídavé péče nějaké náklady sdílet. Naopak je její logika taková, že při obvyklé rovnocennosti styku by děti měly mít věci běžné potřeby (nikoliv vyložené osobní) k dispozici u každého z rodičů. Krátce shrnuto, obecně není u vyžadovaného obsahu a kvality komunikace rodičů mezi modely výlučné a střídavé péče velký teoretický ani praktický rozdíl.

40. Po předestřených obecnějších úvahách obecné soudy v řízení zhodnotily konkrétní zjištěné poznatky o komunikaci otce a matky. Nalézací soud ji hodnotí jako velmi špatnou, přičemž na ni „*dle názoru soudu nese větší podíl otec, který se vůči matce vymezuje negativně nebo ji přehlídá a ani nevnímá potřebu zapracovat na zlepšení v tomto směru*“, „*matka rovněž otce řádně informuje o podstatných skutečnostech, týkajících se dítěte a jeho zájmů*“. Z citací lze odvodit, že se okresní soud pokusil v souladu s výše citovanou judikaturou zdejšího soudu zjistit odpovědnost toho či onoho rodiče za špatnou komunikaci. Ústavnímu soudu však nezbyvá než označit výsledek posouzení obsažený v odůvodnění prvostupňového rozsudku za extrémně nesouladný se skutečnostmi zjištěnými v řízení.

41. Na základě skutečností obsažených ve spise lze souhlasit s tím, že komunikace mezi rodiči není dobrá. Není ale patrné, o jaké důkazy nalézací soud opřel tvrzení, že na tomto stavu nese větší podíl otec. Výpovědi matky i otce jsou protichůdné, z ve spise dostupných záznamů vzájemné písemné komunikace zavinění otce neplyne. Nalézací soud rovněž neuvedl žádný důkaz pro svůj citovaný závěr, že matka otce informuje o podstatných skutečnostech týkajících se syna a jeho zájmů. Obecný soud by měl mimochodem před hodnocením podobné skutečnosti doložit, jakým způsobem jsou informace o podstatných skutečnostech pečujícím rodičem předávány, o jaké informace se konkrétně jedná (např. zda se rodič jen nepokouší různými nařízeními či „doporučeními“ ovlivňovat průběh styku nezletilého s druhým rodičem) a zároveň rovnocenně přezkoumat, jestli (či proč) tyto informace v opačném směru (ne)posílá druhý rodič.

42. Rovněž posouzení vzájemné komunikace v odůvodnění odvolacího soudu naplňuje znaky excesu. Soud konstatoval, že komunikace probíhá „*...jen elektronickou formou, a i tak vede k řadě sporů. Ty se sice týkají téměř výlučně realizace styku mezi otcem a nezletilým, v tomto okamžiku však rodiče – až na drobné výjimky typu očkování – ani nemají důvod komunikovat o jiných záležitostech nezletilého*“. Fakta v argumentaci sice odpovídají realitě, nicméně jejich hodnocení je dle Ústavního soudu jednostranné. Odvolací soud by měl zjišťovat, z jakých důvodů jsou v komunikaci řešeny pouze spory vztahující se ke styku otce a syna a zda nejsou vyvolávány a živeny matkou z důvodu jejího malého respektu k rodičovské roli otce (viz další sekce). Zvláště působí konstatování odvolacího soudu, že rodiče nemají až na výjimky důvod v tomto okamžiku mezi sebou komunikovat. Pokud by tomu tak skutečně bylo, je nutné se ptát, proč vůbec

soud kritérium kvality komunikace hodnotil jako překážku střídavé péče (srov. výše rozbor rozdílu v komunikaci oproti péči výlučně). Stojí mimochodem za zmínku, že i matka uznává, že u některých důležitých otázek se s otcem domlouvají a spolupracují (srov. zajištění specializovaných lékařských vyšetření syna otcem a společné návštěvy rodičů s nezletilým při těchto vyšetřeních, č. l. 197), což může značit, že rodiče mezi sebou v důležitých otázkách vlastně schopni komunikovat jsou (srov. analogicky i závěry z nálezu ze dne 29. 10. 2019, sp. zn. III. ÚS 2396/19, bod 47).

b) Vzájemný respekt rodičů k rodičovské roli druhého rodiče

43. Způsobilsta a ochota, s jakou jeden rodič uznává roli a důležitost druhého rodiče v životě dítěte, tvoří nedílnou součást posuzování druhého kritéria definovaného Ústavním soudem v rámci rozhodování o svěřeni nezletilého do střídavé péče (viz výše). Rodič nemá odmítat výchovné působení druhého rodiče, nemá být proti němu *a priori* negativně zaměřený či zpochybňovat bez závažných důvodů jeho péči (podrobně nález sp. zn. I. ÚS 2661/10, body 22-23). Bylo by nadbytečné zde detailně rozebírat závažné důsledky, které takové jednání může mít na vzájemné vztahy rodičů a především dítě samotné, stejně jako není třeba vysvětlovat prospěšnost opačného nastavení rodičů.

44. Nálezací soud v odůvodnění prohlásil: „... ze zjištění učiněných soudem plyne, že je to matka, která více respektuje rodičovskou roli otce, než naopak...“. Daný závěr ovšem ze soudem učiněných zjištění nijak nevyplývá. Z rekapitulace provedených důkazů (body 5 až 17 rozsudku) by dané tvrzení mohly podporovat snad jen skutečnosti diskutované v bodě 7, ty ale souvisí spíše s vzájemnou komunikací (k té viz výše), případně nejsou pro hodnocení respektu k rodičovské roli příliš relevantní (trvání stěžovatele na místě a času předávání syna dle rozsudku nevyjadřuje míru jeho respektu k roli matky).

45. Hlavní námitka Ústavního soudu ke zhodnocení uvedeného kritéria však směřuje proti tomu, že nálezací soud při prezentaci důkazů a jejich hodnocení v rozsudku opomenul řadu skutečností, které respekt matky k rodičovské roli stěžovatele staví do jiného světla. V podstatě jakékoliv podání matky k soudu i její výpovědi při jednáních obsahovaly útoky na předpoklady i schopnosti otce se o nezletilého postarat a kritizovaly jeho péči. Matka například od počátku řízení otce označovala za těžkého alkoholika či jej obviňovala ze špatné péče (se závažnými zdravotními následky pro syna) nebo dokonce přímého fyzického ubližování M.. Ani jedno z těchto obvinění nebylo (mimo tvrzení matky) důkazně doloženo. Naopak otec se k péči matky vyjadřoval na počátku řízení pochvalně („matka se o syna velmi dobře stará“, č. l. 18), později neutrálně, ve svých vyjádřeních se povětšinou snažil hlavně vyvrátit obvinění matky směřující proti jeho péči a poukazovat na podle něj bezproblémový průběh pobytů nezletilého M. u něj. Je nutné zdůraznit, že obecné soudy ani OSPOD v řízení neuvedly žádné skutečnosti, které by zpochybňovaly kvalitu péče otce o syna. Právě naopak, ocitovat lze v tomto směru hodnocení nálezacího soudu, dle kterého „otec má veškeré zázemí pro zajištění řádné péče o syna a je schopen se po všech stránkách o nezletilého M. postarat“ (bod 23 napadeného rozsudku). Z uvedeného podle Ústavního soudu plyne, že bez dalšího nemůže obstát závěr nálezacího soudu označující matku za osobu více respektující roli druhého rodiče.

46. Byť Ústavní soud kritéria kvality komunikace rodičů a vzájemného respektu k rodičovským rolím od sebe ze shora představených důvodů oddělil, není pochyb o tom, že reálně se v mnoha ohledech protínají. Typicky pokud jeden rodič nerespektuje rodičovskou roli druhého rodiče či jej dokonce napadá z ubližování nezletilému ve snaze

bránit mu ve styku s dítětem, potažmo taková obvinění používá jako nástroj proti rozšíření styku (změně péče), pro nerespektovaného rodiče bude nejspíše dosti obtížné s obviňujícím rodičem (nejen o potřebách dítěte) bezproblémově komunikovat.

Odmítavý postoj psychologů

47. Odvolací soud označil za překážku změny péče i následující argument: „*Střídavou péči nedoporučili ani dva psychologové, kteří chlapce v průběhu řízení vyšetřili*“. Dané tvrzení se však zcela míjí s realitou a je tudíž v extrémním nesouladu se zjištěnými skutečnostmi.

48. První zapojení psychologa do sporu sestávalo z návštěvy matky u dr. S. dne 30. 1. 2020. Matka poukazovala na údajně špatný psychický stav syna po návratech od otce, psycholog ji doporučil, aby nezletilého M. případně v takové situaci uklidnila a o otci mluvila hezky, další setkání nepovažoval za nutné. Nezletilý M. se setkání vůbec nezúčastnil, nepadlo ani žádné doporučení ohledně vhodnosti střídavé péče (srov. č. 1. 155).

49. Druhou psycholožkou vystupující ve věci byla dr. F., která se na podzim 2020 setkala nejdříve individuálně s otcem i matkou a poté s nimi společně. Se synem psycholožka v kontaktu nebyla. Dle výpovědi matky psycholožka skutečně střídavou péči pro nezletilého M. nedoporučila (č. 1. 208). Nalézací soud nicméně nepovažoval (dle Ústavního soudu logicky) za nutné vyžádat si od psycholožky písemnou zprávu potvrzující dané doporučení, protože bez vyšetření nezletilého M. jakýkoliv závěr psycholožky v tomto směru nemůže obstát (viz č. 1. 209).

Pracovní vytížení otce

50. Matka vysoké pracovní vytížení otce konstantně vnímá jako překážku střídavé péče, otec to odmítá. Nalézací soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že daná skutečnost již střídavé péči nebrání, neboť stěžovatel dodal potvrzení od zaměstnavatelů, že je schopen se s nimi domluvit na dostatečně flexibilní pracovní době umožňující plnohodnotnou péči o syna. Odvolací soud naopak prvek pracovního vytížení za překážku nadále považoval a dodal: „*Nelze si představit, že by tyto úlevy mohly být takového rozsahu, že by umožnily otci plnohodnotnou péči o nezletilého bez nutnosti zapojit do ní ve významném rozsahu blízké osoby otce.*“

51. Postup krajského soudu je rozporný. V obecné rovině sice skutkové závěry nalézacího soudu přijal (srov. bod 17 rozsudku), ale otázku pracovní vytíženosti otce vyhodnotil opačně. Není přitom zřejmé, o co svůj závěr opřel, dle odůvodnění se zdá, že pouze o vlastní představu. Navíc úvahu svévolně posunul: zaměstnavatelé stěžovatele netvrdili, že by mu poskytli v práci „úlevy“ (to by bylo vskutku málo pochopitelné), ale že jsou schopni mu pracovní dobu přizpůsobit péči o syna (např. rozvržením směn), což je něco jiného. Hodnocení prvku pracovního vytížení otce odvolacím soudem je tak v extrémním rozporu s provedenými důkazy.

52. Argumentace odvolacího soudu je ovšem nepřijatelná též v obecné rovině. Podle judikatury Ústavního soudu pracovní vytížení rodiče může být zvažováno jako faktor při rozhodování o péči (srov. náleží I. ÚS 2482/13, bod 30). Ačkoliv podrobnější vodítka v tomto směru v judikatuře Ústavního soudu chybí, není pochyb o tom, že pokud

již nezletilý chodí do předškolního či školního zařízení, pracovní vytíženost může tvořit překážku střídavé péče toliko v mimořádných případech, které brání rodiči postarat se o dítě v delších časových úsecích (typicky voják na zahraniční misi, řidič kamiónu s dlouhodobými cestami do zahraničí atd.). Standardní pracovní poměr dle zákoníku práce, byť by byl i z různých hledisek náročný (zde vedoucí lékař), k takovým výjimkám nepatří, a to ani pokud má stěžovatel další (velmi nízké) úvazky mimo hlavní pracovní poměr. Opak by znamenal v podstatě diskriminaci na základě zaměstnání. Osoby v náročných profesích by byly znevýhodněny oproti „běžným“ zaměstnáním. Rodič by byl vedle toho postaven před tíživé dilema – buď si pracovní pozici ponechat a střídavé péče se vzdát, nebo své náročné zaměstnání změnit na takové, které by soudu připadalo jako méně zatěžující. To by ale mimochodem většinou vyústilo ve snížení platu (při podnikání zisku) a následně tedy i požadavku na snížení výživného, což by mohlo iniciovat další konflikt s druhým rodičem ohledně potenciality výdělku (srov. § 913 odst. 2 věta první občanského zákoníku).

53. Rovněž nepřijatelné je nesouhlasné poukazování odvolacího soudu na možnost, že by se do péče o nezletilého M. mohly zapojit otcí blízké osoby. Ústavní soud má za to, že i když je primární díl odpovědnosti za realizaci péče o nezletilého na rodiči, zapojení osob blízkých rodiči (pokud jde o příbuzné, tak zpravidla blízkých i dítěti...) do péče patří k běžným jevům v životě kteréhokoliv dítěte a může mu být naopak z mnoha důvodů prospěšné. Opět se nejedná o argument proti střídavé péči (je tomu právě naopak, srov. – jakkoliv aktuálně již v podstatě obsoletní – § 885 občanského zákoníku). Především ale odvolací soud opět nijak neodůvodnil, na základě jakých důkazů se obával nemožnosti „plnohodnotné péče“ o M. otcem bez nutnosti zapojení otcí blízkých osob. Jednostrannost hodnocení důkazů v tomto směru mimochodem dokládá, že obdobnou námitku nepoužil ve vztahu k vedlejší účastnici, žijící přitom se synem v jedné domácnosti se svou matkou, která se jistě (a zcela logicky) do péče o nezletilého M. rovněž zapojuje.

Nezanedbatelná vzdálenost mezi bydlištěm matky a otce

54. Krajský soud vnímal jako „okolnost do jisté míry hovořící proti střídavé péči“ i vzdálenost mezi bydlištěm otce a bydlištěm matky, potažmo mateřskou školou, kterou nezletilý M. navštěvuje a kam by otec musel syna odvážet a přivážet.

55. Otec bydlí v T. u O., matka v H., kde dochází nezletilý též do školky. Vzdálenost mezi oběma místy po silnici je 35 km, dojezdová doba pak dle dopravní situace mezi 30-40 minutami (přes Š., kde otec i matka pracují). Judikatura Ústavního soudu již rámcově vymezila vzdálenosti mezi bydlišti rodičů, které mohou bránit střídavé péči, k tomu nicméně vždy dodává, že je třeba především zkoumat vliv přesunů na dítě (shrnutí viz náleze ze dne 31. 3. 2020 sp. zn. III. ÚS 149/20, bod 27). Citovaná vzdálenost se zaprvé ani neblíží limitům, které byly v judikatuře brány za nepřekonatelné, zadruhé ve spisu nejsou žádné náznaky toho, že by dosavadní dojíždění mělo na nezletilého M. negativní dopad. Hodnocení kritéria vzdálenosti odvolacím soudem je tak opět v extrémním rozporu se zjištěnými skutečnostmi.

Náročnost střídavé péče

56. Odvolací soud považoval za překážku střídavé péče i celkovou náročnost tohoto uspořádání, které má obecně pro nezletilé za náročnější než model společné či výlučné péče. Za hlavní důvod v tomto směru považuje nutnost nezletilého „neustále se stěhovat

od jednoho rodiče k druhému, což představuje závažný zásah do jeho potřeby stabilního výchovného prostředí“. Odvozuje z toho, že střídavá péče je vhodná pouze pro děti řádně se vyvíjející, dostatečně psychicky odolné, netrpící žádným závažným problémem.

57. Z odůvodnění je patrné, že zmíněné hodnocení střídavé péče ze strany krajského soudu odráží především jeho subjektivní preference, není podloženo žádnými důkazy nebo zdroji. Ústavní soud uznává, že mezi odborníky napanuje o (ne)prospěšnosti střídavé péče shoda, byť výsledky výzkumů ze zahraničí (včetně metastudií) se většinou kloní k tomu, že za dobře nastavených podmínek je střídavá péče pro nezletilé po rozchodu rodičů model nejvhodnější (přehledně ke stavu světového výzkumu a zhodnocení celkové situace v České republice srov. rozhovor se sociologem Petrem Fučíkem, *Střídavá péče nedělá z dětí nešťastné batůžkáře*, 29. 7. 2020, dostupné na <https://1url.cz/HK6UO>). Ať je již ale obecný postoj odvolacího soudu ke střídavé péči jakýkoliv, problematická byla zejména jeho konkrétní aplikace na přezkoumávaný případ. Krajský soud zdůrazňuje negativní dopady neustálého stěhování dítěte od jednoho rodiče k druhému. Opomenul však, že dle rozsahu styku stanoveného nalézacím soudem se nezletilý M. přesouvá mezi matkou a otcem čtyřikrát za 14 dnů, zatímco při „standardním“ rozsahu střídavé péče týden/týden by frekvence střídání byla poloviční. Pokud pak upozorňuje na vhodnost střídavé péče výhradně pro děti s určitými (byť v podstatě velmi vágními) předpoklady, vůbec nevysvětlil, v čem dané předpoklady nezletilý M. nenaplnuje (srov. také výše otázku jeho údajné špatné adaptace). Aplikace kritéria náročnosti střídavé péče odvolacím soudem tak trpí jak nepřezkoumatelností, tak je rovněž v extrémním rozporu s v řízení zjištěnými skutečnostmi.

V. c) Posuzování rozdílu mezi střídavou a výlučnou péčí s „širokým“ stykem

58. Obecné soudy se v napadených rozsudcích soustředily na odůvodnění rozhodnutí nesvěřit nezletilého M. do střídavé péče rodičů a snažily se svůj závěr podpořit řadou argumentů. Na druhou stranu je třeba poukázat na to, že implicitně a částečně i výslovně (viz výše) uznaly pozitivní charakter vztahu otce se synem a důležitost stěžovatele v životě nezletilého M. Nalézací soud v napadeném rozsudku při ponechání výlučné péče matky stanovil otcí běžný styk se synem v rozsahu přibližně jedné třetiny celkového času (ve 14 denním cyklu). Odvolací soud takové řešení výslovně kvalifikoval jako „*model výlučné péče matky spojený se širokou úpravou styku otce s nezletilým*“ (bod 26 rozsudku). Není zřejmé, z jaké metodologie krajský soud při použití daného označení vycházel, tj. s jakou dle něj „běžnou“ délkou styku provedl porovnání a došel k závěru, že rozsudkem stanovený rozsah je široký. Dle Ústavního soudu jde naopak o rozsah styku i při výlučné péči standardní, a to rovněž s ohledem na společenský vývoj v posledních letech, podpořený i judikaturou Ústavního soudu poukazující na zásadu rovnoměrné péče rodičů (ve vztahu k výlučné péči již citovaný náleze IV. ÚS 1921/17). Terminologie nicméně není nyní zásadní, účelem dalších odstavců je nastínit přístup, který by měly obecné soudy zohlednit při volbě mezi modely výlučné péče s širokým stykem (tj. situace, kdy nerezidentnímu rodiči dle soudů náleží „nadstandardní“ rozsah styku) a střídavou péčí.

59. V judikatuře Ústavního soudu je obsažena teze, že v českém kontextu instituty péče o dítě a styk s dítětem mají v podstatě stejný obsah (např. náleze ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 153/16, bod 17). To je dozajista pravda a v řadě ohledů zůstávají povinnosti rodičů shodné bez ohledu na model péče (srov. výše např. otázka rodičovské odpovědnosti). Také v praktické rovině zatímco u výlučné péče mohou obecné soudy určit

nerezidentnímu rodiči styk s dítětem v rozsahu klidně rovnocenném s pečujícím rodičem, v případě střídavé péče naopak nemusí být časový rozsah péče automaticky shodný (nestejnoměrná střídavá péče). Obdobně se rozdíl mezi modely stírají při určování výživného. U výlučné péče je standardně stanovováno pouze nerezidentnímu rodiči, obecné soudy jsou nicméně povinny při určení jeho výše zohlednit rozsah styku (spojený s osobní péčí a náklady) dítěte s nerezidentním rodičem, tj. výživné se musí poměrově snižovat s prodlužující se délkou styku (srov. § 913 odst. 2 věta druhá občanského zákoníku, analogicky též nálezy ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. I. ÚS 1764/16, bod 28). Oproti tomu u střídavé péče není vyloučeno, že soud určí vzájemné výživné rodičů nerovnoměrně nejen s ohledem na jejich různě vysoké příjmy, ale přihlédne právě i k rozdílu v rozsahu péče u nestejnoměrné střídavé péče.

60. Na základě uvedeného by se mohlo zdát, že je v podstatě jedno, jestli obecný soud zvolí například model výlučné péče s širokým stykem pro nerezidentního rodiče nebo střídavé (nestejnoměrné) péče. Podobnou logiku nicméně Ústavní soud musí odmítnout. Je nutné znovu připomenout, že pokud jsou naplněna shora diskutovaná kritéria, což by v praxi rozhodnutí o širokém styku se značnou pravděpodobností naznačovalo (proč by jinak obecný soud nerezidentnímu rodiči stanovil samotným soudem zdůrazňovaný „nadstandard“?), dle ustálené judikatury Ústavního soudu je střídavá péče zpravidla preferovaným modelem. I pokud odhlédneme od toho, že formálně mezi modely péče rozlišuje zákon (který mimochodem pojem široký styk neobsahuje a není v něm tedy vymezen ani rozdíl mezi standardním stykem a širokým stykem), rovněž fakticky má střídavá péče své přednosti – i při stanoveném nestejném rozsahu péče zajišťuje rovnocenné postavení obou rodičů, ve kterém se žádný z nich nemůže opírat o větší „oprávnění“ na dítě a tento argument využívat při sporech s druhým rodičem.

61. V praxi dané východisko znamená, že obecné soudy by neměly při posuzování změny péče i při naplnění všech kritérií upřednostňovat ponechání výlučné péče (většinou matky) s určitým rozšířením styku druhého rodiče (většinou otce), ale v souladu s judikaturou zvolit model střídavé (byť třeba nestejnoměrné) péče (obecně analogicky již nálezy ze dne 20. 1. 2005 sp. zn. II. ÚS 363/03). Tím samozřejmě není vyloučeno, aby obecný soud zvolil i při zohlednění východisek rovnocenné péče a naplnění zmíněných kritérií variantu výlučné péče jednoho z rodičů zkombinovanou se (skutečně) širokým stykem pro druhého rodiče. Jedná se ale poté o výjimku a obecný soud je povinen v takových situacích podat přesvědčivé důvody pro svůj postup a zároveň předestřít, za jakých podmínek a kdy by v budoucnu byla změna na střídavou péči v daném případě realizovatelná, ideálně rovněž při stanovení konkrétních opatření, které by takové změně napomohly dosáhnout.

V. d) Výhrada k procesnímu postupu odvolacího soudu

62. Nad rámec uvedeného považuje Ústavní soud za nutné se vymezit též proti postupu odvolacího soudu v řízení. Jak již bylo v rekapitulaci zmíněno, odvolací soud potvrdil výrok I rozsudku nalézacího soudu zamítající návrh stěžovatele na střídavou péči, ale zároveň zrušil výrok II týkající se určení rozsahu styku a způsobu předávání M. Tento výrok považoval za nepřezkoumatelný, neboť styk byl upraven pouze formou vymezení dílčích změn oproti původnímu rozsudku. Zároveň nepovažoval za možné, aby za jedno z míst pro předávání byla určena synova mateřská škola.

63. Ve věcech péče o nezletilé mají obecné soudy rozhodovat co nejrychleji, ideálně do 6 měsíců od zahájení řízení (§ 471 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních). Odvolací řízení je pak ovládáno zásadou úplné apelace (§ 28 odst. 1 téhož zákona). Podle názoru Ústavního soudu je za daných zákonných podmínek málo pochopitelné, proč přistoupil odvolací soud v přezkoumávané věci „pouze“ ke zrušení výroku II a nerozhodl danou záležitost sám. I s ohledem na konané jednání měl (potažmo byl povinen si obstarat) k dispozici veškeré pro rozhodnutí potřebné skutečnosti. Navíc s faktickým rozsahem styku stanoveným nalézacím soudem souhlasil, za nepřezkoumatelnou zjevně považoval výhradně formulaci výroku. Shodně ani otázka místa předávání není záležitost, kterou by byla potřeba znovu řešit před nalézacím soudem (odhlédnout lze od toho, že není z odůvodnění patrné, proč odmítá odvolací soud určení mateřské školky/školy jako místa předávání, pokud lze zároveň ve výroku stanovit náhradní místo předávání pro případy, kdy je školka v den předávání uzavřena). Zrušením předmětného výroku místo jeho změny odvolací soud řízení zbytečně prodloužil o další tři měsíce a rodiče vystavil účasti na dalším stresujícím soudním jednání před nalézacím soudem.

64. Odvolací soudy by proto podle názoru Ústavního soudu měly ve věcech péče o nezletilé naplňovat zásadu úplné apelace. Měly by se tedy snažit rozhodovat konečným způsobem. K využívání kasačního principu by se odvolací soudy měly uchýlovat pouze výjimečně, a to z přesvědčivě vysvětlených důvodů.

VI. Závěr

65. Lze shrnout, že nalézací ani odvolací soud nenaplnily v řízení a ve svých rozsudcích o nesvěření nezletilého M. do střídavé péče judikaturou Ústavního soudu shora vymezené ústavněprávní procesní požadavky pro rozhodování o svěřování dětí do (střídavé) péče. Zaprvé neprovedly řádně důkazy, přihlédly k neprokázaným tvrzením, a naopak jiné důležité skutečnosti důkazně opomenuly. Zadruhé i některé provedené důkazy zhodnotily v zásadním rozporu se skutečností, potažmo tak učinily pouze na základě vlastní subjektivní představy o (ne)vhodnosti střídavé péče a jejích podmínkách.

66. Ústavní soud na základě toho dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na výchovu dětí dle čl. 32 odst. 4 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozsudky zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona]. Obecné soudy budou v (pokračujícím) řízení vázány právními názory vyslovenými v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 3. května 2022

Jaromír Jirsa
předseda senátu